

Forsvarsvilje¹

Iver B. Neumann

Da Napoleons soldater gikk inn i Russland i 1812, ble de til å begynne med møtt av velvillige russiske bønder. For dem var krig noe som angikk forholdet mellom de kronede hoder, og ikke dem direkte. Det var først da franskmennene tok seg til rette at skepsisen økte og det vi kan kalle forsvarsvilje kom til syne. Mens det å forsvare seg og sine og sitt er en konstant i menneskelivet, er altså det å forsvare et større territorium og en sentraladministrasjon – en stat – noe som er historisk variabelt. Det så vi da også så sent som i 1990-tallets norske forsvarsdebatter. Mange gamle offiserer, som i kjølvannet av Den annen verdenskrig var flasket opp på at det var fedrelandets territorium som skulle forsvares, var skeptiske til å skulle delta i krig utenfor norsk territorium. Det ville nemlig bety å forsvare den norske sentraladministrasjonen snarere enn norsk territorium, og det så de ikke som sin oppgave. Her har vi de russiske bøndernes reaksjon på et høyere abstraksjonsnivå: forsvarsviljen synker jo lengre hjemmefra man kommer. Yngre norske offiserer var imidlertid utover 2000-talet raske til å normalisere tanken om at internasjonale operasjoner var en del av jobben. Med befolkningen tar det vel mer tid. Ikke minst med et mer aggressivt Russland ser det ut til at det oppfattes som legitimt i brede lag at Norge har soldater i Litauen. Norske soldater i Taiwan ville neppe bli akseptert på samme vis. Forsvarsvilje kan læres, og dets nedslagsfelt kan utvides, men slikt tar tid, og det har sine grenser. Siden Den kalde krigen har Norge vært nesten konstant i krig, uten at aksepten for norsk krigføring utenlands nødvendigvis har økt. For en diskusjon av forsvarsvilje fremover er imidlertid det grunnleggende poenget at både hvem som skal forsvare og hva som skal forsvares er historisk variabelt.

Hvem?

Den basale forsvarsstyrke er en gruppe mennesker, i norsk tradisjon en hird, som sverger kongen troskap. Historisk ble hirder gjerne bestykket med leiesoldater. Slik var det i førmoderne tid, og i Russland altså frem til begynnelsen av 1800-tallet. Modernitet dreier seg blant annet om å gjøre borgere av bønder. Borgere får andre og mer diffuse forpliktelser overfor flere mennesker og helst også nye rettigheter i retur. Dermed får de en direkte egeninteresse av å forsvare ikke bare sin lille teig, men også hele det samfunnet de er en del av. Den historiske generalprøven på at bønder kan bli gode soldater, sto i Skandinavia fra midten av 1600-tallet av, og premieren fikk vi med Den franske revolusjon. Dermed fikk moderne stater to grunnleggende modeller for organisasjon av forsvar: profesjonelt (gammel modell) eller vernepliktig (ny modell).

¹ Takk til Nina Borgen, Thomas Hylland Eriksen, Kristin Haugevik, Cecilie Basberg Neumann, Henrik Seip, Ståle Ulriksen og Sidra Yousaf for sparring.

Et profesjonelt forsvar, slik man i alle år har hatt i Storbritannia og som oftest i USA, fordrer sterk forsvarsvilje i selve styrken og en viss oppslutning i befolkningen. Den oppslutningen bygges gjerne ved hjelp av støtteorganisasjoner og oppslutning om symboler (flagg, sang, religiøse symboler). Oppslutningen vil typisk være sterkest blant spesifikke klasser og etniske grupper som ser det militære som «sin» nisje, det være seg av tradisjonelle, æreorienterte eller økonomiske grunner. Historisk var det aristokratiet som spesialiserte seg på bruk av militærmakt. I USA er afro-amerikanske borgere overrepresentert i de væpnede styrker.² En sentral utfordring blir dermed å opprettholde forsvarsviljen innen disse spesifikke gruppene slik at rekrutteringen forblir god, samtidig som man opprettholder forsvarsviljen i befolkningen generelt ved å sikre en forståelse av at det profesjonelle forsvaret faktisk representerer alle, ikke bare de gruppene som dominerer. I et vernepliktsforsvar vil utfordringen være den samme, men her vil spenningene omkring nisjer gjerne bli dominerende også innen forsvaret selv.

Dette dilemmaet var sterkt fremme i Norge fra slutten av 1800-tallet av og inn i mellomkrigstiden. Sett fra den fremvoksende arbeiderbevegelsens side, var offiserskorpset en klasseinstitusjon. Det var ikke helt riktig rent faktisk – den norske tradisjonen er at vi har svært få profesjonelle offisersfamilier og at forsvaret var det sentrale stedet der bondegutter kunne komme opp og frem – men det var langt på vei riktig rent sosialt, av den enkle grunn at det åpenbart var overklassen som dominerte hvordan offiserskorpset tenkte og handlet. Nasjonen er et forestilt fellesskap, og forestillingene om hvem det består av og ledes av, vil blant annet bestemmes av hvem som skal forsvare fellesskapet. Forsvarsvilje og identitet går hånd i hånd.

Et interessant spørsmål om forsvarsvilje i Norge fremover kan dermed knyttes til slike grunnleggende sosiale variable, men nå også i form av etnisitet. Antall nordmenn som er innvandrere eller har innvandrerbakgrunn nærmer seg 20 prosent og er økende. SSB har gjort fremskrivningsanalyser som antyder at antall nordmenn som er utenlandskfødte eller norskfødte med utenlandske foreldre i 2040 kan ligge omkring 1.4 millioner. Så langt har det ikke vært noen spesielt sterke tegn til at enkelte grupper spesialisere seg på soldatliv, men i et tyve-tredveårsperspektiv er det noe å følge med på. Spørsmålet om i hvilken grad disse gruppene vil oppleve forsvaret som representativt, som *sitt* forsvar, er imidlertid svært relevant, og bør stå sentralt i planleggingen av rekrutteringen til forsvaret fremover.

Materien er sammensatt, og fortjener mer oppmerksomhet. Flere beslektede og overlappende problemstillinger er i spill. Spørsmålet om underrepresentasjon er nevnt. I dag kreves det at vernepliktige skal kunne klareres hemmelig, hvilket betyr at en rekke unge mennesker med ikke-norsk etnisk bakgrunn automatisk kobles ut, og vi vet at de som faktisk i prinsippet kvalifiserer, er underrepresentert. Problemet med overrepresentasjon av spesifikke grupper er

² En sammenligning med USA avdekker også et ikke-tema i Norge, nemlig seksuelle minoriteters rolle. I et forsvarsvilje-perspektiv, og vel også rent generelt, er det alt å tape og ingenting å vinne på å importere den opprivende og ofte direkte ødeleggende amerikanske debatten på dette feltet. Aktualisering av forskjell og «awareness-raising» der ting i utgangspunktet er på stell er ikke noen byggende faktor for et samfunn.

også nevnt, men forblir hypotetisk. Spørsmålet om muligere doble lojaliteter ligger innbakt i representasjonsspørsmålene, men kan også slå ut på befolkningsnivå, som et demokratispørsmål (se nedenfor). Endelig har vi et spørsmål som burde ha vært diskutert mer ikke minst i lys av erfaringene med Jugoslavias oppbrudd på 1990-tallet, men som så langt ikke er blitt det, nemlig i hvilken grad norske diaspora-grupper vil kunne ta forskjellige sider i borgerkrigssituasjon i hjemlandet. Ved siden av Sverige er Pakistan det kvantitativt sett viktigste opphavslandet i denne sammenhengen. Pakistan er en skjør statsdannelse. Borgerkrig er ikke usannsynlig. Om Norge skulle støtte én side i en slik borgerkrig, mens deler av det norsk-pakistanske miljøet skulle komme til å støtte en eller flere andre, vil det ha umiddelbare konsekvenser for disse gruppenes forsvarsvilje. En slik situasjon vil også lett kunne få utenrikspolitiske ringvirkninger som indirekte ville kunne ha en negativ virkning på forsvarsviljen.

De siste tre år har spørsmålet om antall kvinner i forsvaret fått mye oppmerksomhet. Kjønnsnøytral verneplikt ble innført i 2014. Dette er en historisk ny problemstilling, som i samfunn der kvinner deltar på lik linje med menn i det offentlige liv åpenbart er viktig for forsvarsviljen. Historisk har det imidlertid vært klasse- og etnisitet-spørsmål som har stått sentralt. Prosenten vernepliktige som er kvinner var i 2021 34,5, hvilket betyr at kvinner er underrepresentert, men ikke veldig unna et generelt likestillingsmål om en 40/60-fordeling. Det er nå snarere etniske grupper som er sterkt underrepresentert tallmessig, ikke kvinner. Som ellers i Norge, bør man i forsvarsdebatten spørre seg om ikke den grunnleggende sosiale variable etnisitet blir forfordelt som tema i forhold til den grunnleggende sosiale variable kjønn.

Selv om det i Norge er blitt bortimot tabu å snakke om klasse, skal man heller ikke glemme at klasse forblir en grunnleggende sosial variabel. Siden Norge i realiteten avvirket vernepliktsforsvaret fra 2000-tallet av, synes militærtjeneste for mange å fremstå som mer av et gode enn det gjorde før.³ Om unge mennesker med beskjeden bakgrunn opplever at dette godet ikke er tilgjengelig for dem i samme grad som for andre, vil det få betydning. Det er altså en «alle skal med»-side ved forsvarsviljen, i den forstand at alle grupper av borgere bør oppleve at forsvaret faktisk forsvarer også dem, og at de dermed har en nærhet til forsvaret. Som norske erfaringer fra begynnelsen av 1900-tallet viser, er dette en problemstilling som ikke bare gjelder minoriteter. Om majoriteten opplever at forsvaret er kuppet av minoriteter, det være seg klassemessig eller etnisk sett, slik den fremvoksende norske arbeiderklassen opplevet den gang, vil det kunne svekke forsvarsviljen betydelig. Da arbeiderbevegelsen kom i posisjon på 1930-tallet, gikk de endog langt i å vingestekke forsvaret. Skal man unngå slikt,

³ Gitt at dagens krigføring fordrer trening som er for omfattende til å kunne gjennomføres i løpet av et år og gitt at det vil bli politisk og sosialt vanskelig å innføre noen lengre vernepliktstid enn det, vil gjeninnføring av verneplikten lett kunne fremstå som en måte å få billig arbeidskraft på. Dermed kan en gjeninnføring av verneplikten alt i alt faktisk svekke forsvarsevnen snarere enn å øke den. Her har vi et viktig argument for å fortsette med profesjonelt forsvar. En konsekvens av å holde seg med profesjonelt forsvar, er imidlertid at man vedstår seg at det faktisk er det man har. Da er det ulogisk å ikke legge opp til at dette faktum eksponeres for befolkningen i symboler og ritualer. Man må for eksempel ikke nekte Telemark-bataljonen å marsjere i gatene ved spesielle anledninger, slik det faktisk er blitt gjort. Lignende vegring kommer av og til frem hva angår hedring av norske veteraner.

må slagordet «alle skal med» innebære at ikke minst majoriteten må oppleve at forsvaret er «dens» forsvar. Hva forsvarsvilje angår, er den dobbelte utfordringen å fremstille førstegangstjenesten både som privilegium og som byrde slik at den faller likt på alle.⁴

Dette bringer oss fra klasse, kjønn og etnisitet til den siste grunnleggende variabelen i alt samfunnsliv, nemlig alder. Det er mye snakk om «eldrebølge». Metaforen er misvisende. Det dreier seg ikke om en topp med eldre som kommer og går, slik en bølge gjør, men derimot om en konstant forskyvning i forholdet mellom yngre og eldre borgere der det i overskuelig fremtid blir flere av de sistnevnte. Avstanden blir større mellom stridende, som overveldende tilhører de yngre, og befolkningen, som i økende grad tilhører de yngre. Krig dreier seg om å bryte ned fiendens vilje, inklusive befolkningens forsvarsvilje, ved å ta liv, ødelegge infrastruktur osv. Politikernes og befolkningens evne til å kunne tåle tap blir da sentral. Om man skal dømme ut fra Norges nylige håndtering av Covid-krisen, er denne evnen nå lav. Ansvarlige myndigheter prioriterte å holde mennesker under 70 år med underliggende sykdommer i live, fremfor å beskytte unge menneskers utdanning og mentale helse. De ansvarlige myndigheter var i dette tilfellet blant annet medisinsk personell. Slikt personell er opplært til å redde liv i et kortsiktig perspektiv, uavhengig av andre hensyn. Om en lignende kurs skulle bli valgt i en krigssituasjon, ville det være ødeleggende for Norges forsvarsvilje og -evne. Det sier seg selv at medisinsk personell, som ikke har som mandat å tenke overgripende strategisk, må ha en beskjeden plass i forsvarsplanlegning og -ledelse. Mer tankevekkende er det at det er de samme politikerne som håndterte Covid-krisen som ville være ansvarlige for å håndtere et krigsutbrudd. Er norske politikere mentalt og kunnskapsmessig beredt til å ta avgjørelser som med visshet vil føre til voldelig død, men som vil være helt nødvendige for å forsvare Norge? Og vil den norske befolkning, som er uvant med plutselig og voldelig død, opprettholde forsvarsviljen når den kommer? Slike spørsmål er de siste tiårene blitt feid under teppe. Gitt den økende spenningssituasjonen, kan de ikke lenger forbli der. De er avgjørende viktige for forsvarsvilje og forsvarsevne, for politikere som ikke vil ta tap vil være ute av stand til å føre krig forsvarlig. Dermed vil de unge som faktisk skal stå for krigføringen lett ville kunne oppleve manglende politisk ryggstøtte, med dertil hørende manglende motivasjonskrise. Velger man soldatyrket, betyr det at man også velger høyere mortalitetsmulighet enn resten av befolkningen. Satt på spissen betyr det å være soldat og offiser at det å dø er en del av jobben. Jo lavere forsvarsvilje og -evne, jo vanskeligere å rekruttere, og jo vanskeligere å holde motivasjonen oppe. Det har vært gjort mye godt de siste tyve årene for å å mannskapene til å føle seg som viktige og utvalgt.⁵ Det begynner å bli en stund siden eliteavdelingen Telemark Bataljon ble nektet å marsjere i gatene. Vi har imidlertid ennå ikke tatt den brede debatten om hvordan denne typen tiltak best kan forankres bredt i befolkningen, hvor vi skal plassere oss mellom krigsvegning på den ene siden, og militarisering på den annen.⁶

⁴ Om man skulle illustrere med forholdene på Flesmoen slik de presenteres i TV-serien *Førstegangstjenesten*, har utviklingen de siste årene gått mot flere Preben-er og færre Ahre-Ketil-er. Serien viker karakteristisk nok tilbake for å diskutere etnisitet på alvor ved å presentere utfordringen indirekte, i form av den rasta-flettede Ola Halvorsen.

⁵ Se for eksempel hjemmesiden utvalgt.no, konsultert 26. september 2022.

⁶ Finland har interessante erfaringer med dette. Det har også Israel, men landets sosiale og politiske situasjon er såpass forskjellig fra Norges at det nok er mindre som har overføringsverdi.

I et tyve-tredveårsperspektiv må man forvente mer innvandring og høyere spenninger etniske grupper imellom. Gitt at enkelte innvandringsgrupper tradisjonelt også havner i bunnen av klassehierarkiet, må vi regne med at spørsmål knyttet til etnisitet og klasse vil komme tilbake som en utfordring for forsvarsviljen.

Hva?

Historisk sett har det helt sentrale spørsmålet for forsvarsviljen vært at man har hatt høyt motiverte offiserer og soldater, at disse gruppene har vært noenlunde vel forlikt, at de ikke har hatt planer om et militærkupp og at de har hatt oppslutning av sentrale deler og helst hele befolkningen. Dagens Norge scorer godt hva det som på sjargongen kalles sivil-militære relasjoner angår. Utfordringene er potensielle, ikke aktive. Sett fra Norge øker imidlertid truslene både globalt og regionalt. Kina har som mål å bli behandlet som en supermakt på linje med USA. Her står det sentralt å få kontroll med Øst-Asia, slik USA har kontroll med de to amerikanske kontinenter, slik at Kina på samme måte som USA får et utvidet «hjemmeområde» å forsvare. Gitt at slik kontroll for kineserne innebærer å innlemme Taiwan og å kontrollere Japan og Korea, samtidig som alle tre nå er amerikanske klienter, vil spenningsnivået globalt øke. Regionalt er et tiltagende aggressivt Russland en utfordring for den europeiske orden. Alt dette vil kunne bety gjenaktivering av vernepliktsforsvaret. Forsvarsviljen vil da bli satt på prøve, slik den ble det da USA forsøkte seg på å innkalle årsklasser på 1960-tallet. Resultatet var sosial splittelse som hele to generasjoner senere fortsatt er en faktor i amerikansk samfunnsliv. Det avgjørende er altså at forsvarsviljen øker om Kina og Russland oppleves som noe fremmed og truende, mens den faktisk kan synke om Kina og Russland oppleves som noe nært og kjent. Om begge deler skulle skje samtidig, er resultatet en farlig sosial splittelse internt. En slik splittelse vil i seg selv senke forsvarsviljen, og bør derfor så langt som mulig unngås. Problemstillingen ligger allerede i kim helt nord i landet i forhold til Russland.⁷ En splittelse som den man så i USA på 1960-tallet ligger neppe i kortene i de neste tyve-tredve årene, men dette er noe å ha *in mente*.

Kina og Russland angriper den verdensordenen vi har hatt siden Den andre verdenskrig, og de angriper, direkte og indirekte, det demokratiske styresettet som har ligget til grunn for vestlige stater de siste århundrene. Disse angrepene skaper nye forutsetninger for forsvarsvilje i vesten generelt og i Norge spesielt. Grunnen er at forsvarsvilje nok er direkte knyttet til krigføring, militærvesen, territorium og sentraladministrasjon, men i siste instans er forsvarsviljen knyttet til å forsvare hvem vi er og hvordan vi lever. Den arabiske politiske tenkeren Ibn Khaldoun skrev om dette allerede på 1300-tallet.⁸ Hans poeng var at jo sterkere sammenknyttet en politisk enhet var, jo sterkere var dets forsvarsvilje. En politisk enhet består av befolkning, territorium og sentraladministrasjon, og er organisert i kraft av sine ressurser, sitt hierarki og

⁷ Norske borgere og andre med russisk bakgrunn har for eksempel demonstrert til støtte for russere i det besatte Donbas.

⁸ Ibn Khaldūn, *The Muqaddimah: An Introduction to History* (New York: Princeton, 1952).

sin vi-følelse. I siste instans er det denne vi-følelsen som er avgjørende. Diplomaten og historikeren George Kennans såkalte lange telegram hjem til Washington fra hans post i Sovjetunionen etter Den annen verdenskrig er med rette berømt for å gjøre samme poeng.⁹ Kennans hovedanliggende var at den trusselen Sovjetunionen utgjorde mot USA og Vesten nok var militær, men at den i siste instans var politisk. Det dreiet seg om hva slags regimetype, hva slags politisk orden man skulle ha: demokratisk eller autoritær. Denne problemstillingen er nå, tredve år etter Den kalde krigens slutt, tilbake med full styrke. I tillegg til diskusjoner om heimevern og totalforsvar må en heldekkende diskusjon om forsvarsvilje derfor innbefatte viljen til å forsvare demokrati ikke bare som regimetype, men som livsstil.¹⁰ En slik tenkning er da også helt dominerende i Russland, og sterkt fremme i China, der krig tenkes i hybdide termer og helt konkret som en sømløs fortsettelse av politikken.¹¹ Kampen mellom regimetyper er igjen sentral i statssystemet, som den var det under Den kalde krigen. Vi må i høyere grad ha for øye enn vi har nå at vilje til forsvar er tett knyttet til vilje til demokrati.

Et kjennetegn ved demokrati er at det ikke legges opp til meningstvang. Demokratier avkrever ikke sine borgere at de avstår fra å reise til spesifikke steder eller snakker med spesifikke mennesker, eller full og aktiv troskap til spesifikke synspunkter på for eksempel allianseforhold eller verneplikt. Holdningen til NATO-medlemskap fremstår for noen som en indikator på forsvarsvilje. Om NATO-motstand bunner i sympati for autoritære samfunnsmodeller som dem vi finner i Kina og Russland, er dette berettiget, men saken er at det finnes opptil flere andre grunner til å være skeptisk til NATO-medlemskap, så som skepsis til en amerikansk samfunnsmodell og amerikanisering av Norge, og/eller en overbevisning om at en europeisk allianse ville ivareta norsk demokrati bedre enn NATO kan. Ikke minst fordi demokratiet er under press i USA selv, bør man derfor være varsom med å sette likhetstegn mellom NATO-skepsis og lav forsvarsvilje.

Oppslutning om demokratiet dreier seg snarere om oppslutning om et mangfoldsideal, til forskjell fra et fundamentalistisk ideal. Viljen til å forsvare demokratiet dreier seg altså om vilje til å håndtere forskjell. Dette høytflyvende idealet får av og til håndgripelige konsekvenser. Den ultimate testen er viljen til å forebygge invasjon – i norsk tradisjon kondensert i slagordet «aldri mer 8. april [1940]» -- og å slåss når den kommer. Så har vi viljen til å forsvare andre demokratier. Her står Norge midt oppe i en test, nemlig støtte til demokratiet i Ukraina. Man kunne kanskje ha ventet at kjennskapet til Ukraina i Norge var liten, og at støtten i befolkningen ville bli derefter. Slik har det ikke vært. Støtten har vært solid og vedvarende. Murring om energi- og bensinpriser svekker ikke dette helhetsinntrykket. En ny test for europeiske demokratier, og i noen grad Norge, kommer i

⁹ Hele teksten er tilgjengelig som <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>, konsultert 26. september 2022.

¹⁰ Forsvarets rekrutteringskampanjer benytter med rette det som for noen kan fremstå som noe svulstige slagord som «For alt vi er har. Og alt vi er», se for eksempel <https://www.youtube.com/watch?v=8QhXocjkgvA>, konsultert 12. september 2022.

¹¹ En mye lest bok i russiske militære kretser som legger dette til grunn er Aleksandr Andreevitsj Svetsjins *Strategy* (Minneapolis: East View Publications 1992), siste russiske utgave så nylig som 2020.

vinter, som en direkte følge av Russlands krigføring, som førte til sanksjoner, som førte til at Russland har stengt gasstilførselen til Europa og redusert oljetilførselen.

Eksempelet Ungarn viser at det ikke er noe gitt at demokratier forblir demokratier. Det samme kan skje annetsteds. Kina og Russland bruker store ressurser på propaganda og i noen tilfeller informasjonskrigføring. Det vil vedvare, og de har sine støttespillere i europeiske populistler. Det er sannsynligvis på dette grunnleggende nivået at europeisk og norsk forsvarsvilje vil bli hardest testet i årene fremover. I et tyve-tredveårsperspektiv må kombinasjonen av økonomisk press, vel først og fremst fra Kina, og informasjonskrigføring via sosiale og andre medier med sikte på å undergrave demokrati som styreform forventes å bli en vedvarende utfordring for norsk forsvarsvilje.¹²

Konklusjon

Norge har et forsvar som i sin sammensetning et stykke på vei avspeiler befolkningens demografiske profil. Et samsvar her er en garanti for at forsvaret oppfattes som en del av og en garant for Norge. I et tyve-tredveårsperspektiv vil den demografiske profilen endre seg. For å opprettholde forsvarsviljen, må rekrutteringen til forsvaret endre seg tilsvarende. Konkret betyr det at dagens bestrebelser på å rekruttere flere kvinner må følges av tilsvarende tiltak for å rekruttere bredere på etnisk grunnlag, dog ikke i en slik utstrekning at en eller flere etniske minoriteter kommer i en særstilling.

Mens befolkningen, og muligens også gjennomsnittsalderen på politikere, øker, forblir alderen på det stridende korps omtrent den samme. Om avstanden i alder også blir en sosial avstand, vil resultatet kunne bli dårligere forsvarsvilje og dårligere forsvarsevne. Forsvarsviljen i Norge synes abstrakt sett å være høy, men det er uklart hvordan politikere og befolkning vil komme til å ta tap i en krisesituasjon. Gitt at spenningen i verden er økende, er dette en problemstilling som er moden for diskusjon. I en situasjon der Norge militærvesen tradisjonelt har vært sterkt lojalt til politisk ledelse og i et tyve-tredveårsperspektiv må forventes å forbli det, er politikernes og befolkningens evne til konsekvent å følge opp sine soldater og veteraner, også i en krisesituasjon, det kanskje viktigste uavklarte punktet politikere og fagmilitære imellom.

Forsvarsvilje dreier seg ikke bare om oppslutning om militærvesen, men også og mer grunnleggende om å opprettholde vår levemåte og vår regimetype, demokratiet. Kina og Russland bruker store ressurser på propaganda og informasjonskrigføring. I et tyve-

¹² I en rekke land er økonomisk sløsing innen de væpnede styrker en utfordring for legitimiteten. I Norge har man spesielt de siste sytti årene brukt store summer som tilsynelatende har vært øremerket til forsvarspolitik på distriktspolitikk, tilsynelatende uten at det er gått nevneverdig ut over forsvarsviljen. Det er mulig at dette vil kunne bli en utfordring, men så langt synes ideen om at det er knyttet til hva det vil si å være norsk at distriktene får store overføringer å være nok til å holde problemstillingen i sjakk.

tredveårsperspektiv må det forventes at særlig Kina kommer til å trappe opp denne virksomheten. Som hva rekruttering angår, er inkludering av grupper et nøkkelspørsmål her. Grupper som ikke vil føle seg inkludert, vil være lettere mål for kampanjer som vil bryte ned tiltro til demokrati som regimetype, og bør også ut fra et ønske om å opprettholde bred forsvarsvilje i befolkningen prioriteres.

Så lenge oppslutningen om forsvaret forblir høy både innad i forsvaret selv og i befolkningen, politikere og befolkning er innforstått med at forsvar kan kreve offervilje og ingen grupper mister tiltro til demokratiet som styringsform, er det all grunn til å tro at norsk forsvarsvilje vil forbli høy i et tyve-tredve år langt perspektiv.

SLUTT